

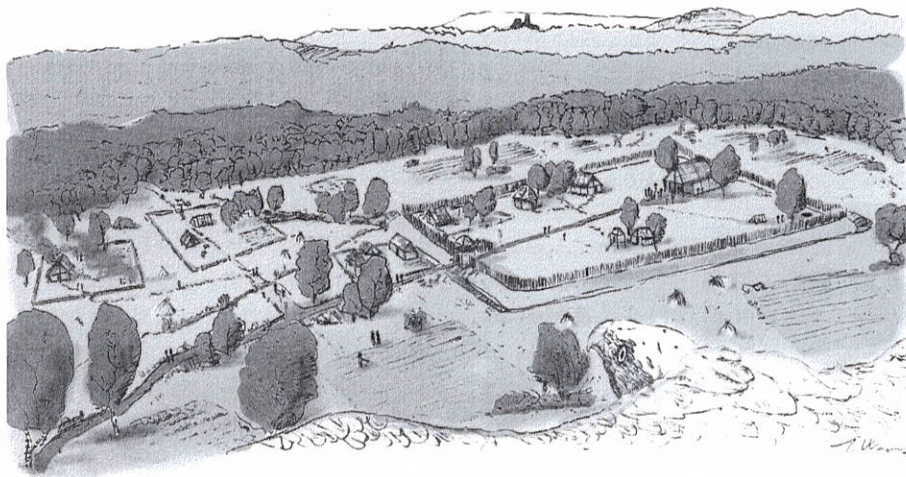
LEBKA KONĚ Z 2. STOLETÍ PŘED KRISTEM V MARKVARTICÍCH

Mezi vzácné památky po Keltech u nás patří valová ohrazení půdorysu obdélníka či čtverce s předsunutým příkopem o stranách nejčastěji 100-200 metrů. Sloužila od 3. po 1. století před naším letopočtem jako shromaždiště k náboženským obřadům a několika dalším funkcím. Jedno takové valové ohrazení, přecházející terén až do čtyřmetrové výšky, leží na jižním okraji Českého kraje a Jičínska u Markvartic, jižně směrem k obci Hřmenín. Tématem tohoto článku je nález lebky koně v příkopu valového ohrazení.

Dějství první

V roce 1972 byl otištěn ve Zpravodaji Šrámkovy Sobotky článek o výsledcích plošně relativně velkého archeologického výzkumu jmenovaných Markvartic. Probíhal uvnitř valů, cca na půdorysu obdélníka s předsunutým příkopem. Stejná ohrazení budovali Keltové v centrální Evropě, zejména v Bavorsku a Bádensku-Würtenbersku, kde dosahují počtu okolo 300 lokalit. V Čechách máme informace o 15-20 ohrazeních, která sloužila jako shromaždiště, kultovní místa, místa fyzické přítomnosti (některých?) Keltů. V úvahu přicházejí keltská obdélníková, v nichž důvodně předpokládáme astronomická pozorování a další funkce.

Informace o archeologickém výzkumu Markvartic v letech 1969-1975 byly zveřejněny v archeologické literatuře nejen doma, nýbrž i v zahraničí – v Německu, Francii a Maďarsku. Dokonce nedávno, roku 2020 vyšla útlá knížečka v Jičíně s názvem *Výzkum ohrazení Markvartic 1969-2019*. Publikace o průběhu vykopávek v roce 1972 obsahovala mezi řádky v pouhé jedné větě údaj, že v příkopu ohrazení byla vykopaná lebka koně a že zprávu přinesl Zpravodaj Šrámkovy Sobotky v roce 1972. Nedoopravovala ji žádná vyhodnocení ani spekulace.

Lebku koně s ostatními kosterními pozůstatky převzala ihned po převozu v roce 1972 do Severočeského muzea v Liberci na slovo vzatá specialistka RNDr. Eva Holnerová a vypracovala písemné expertizy. Po krátkém čase se na pracovišti nepohodla s jeho ředitelem Jaroslavem Kavánem a odešla z muzea na jiné pracoviště. V tom okamžiku jakákoli stopa po lebce koně politováním snadno končí, pravděpodobně skončila v depozitáři jmenovaného muzea.

Od nálezu koňské lebky uplynulo dlouhých bezmála 50 let, a to bez povšimnutí. Až letos jsem se zamyslel a automaticky mi vyvstala fakta, hypotézy a souvislosti. Můžou být s velmi vysokou nadšátkou „kolosální“, když užijeme termín běžné populárně-vědecké literatury.

Dějství druhé

Prvně kardinální otázka: Jak se dostala lebka koně hluboko do příkopu (z tehdejšího povrchu). Popřípadě lebka byla umístěna nad povrchem? Druhý dotaz: Že by utatá hlava koně byla umístěna kamsi (?) nad povrch. Tři zaplétlosti.

Budiž považováno za jistotu, že v případě zkoumaného příkopu v délce cca 10m se nalézala v kontextu výhradně hmotná kultura Keltů. Tudiž spolehlivě k manipulaci s lebkou koně došlo v časech Keltů, nejpravděpodobněji ve 2. století před Kristem. Zdůraznění zasluhuje, že po kulturách (mladší) doby kamenné, doby bronzové, železné, období římského a stěhování národů, ani ze středověku nebyly v stometrovém okruhu od valového ohrazení na lokalitě Markvartice nálezy spolehlivě dosud zjištěny.

Dějství třetí

Nejprve nastolme hypotézu a ji pak testujme. - - - *Hypotéza: Lebka zdobila průčelí dřevěné brány, popřípadě „visela“ na jiném skromném vchodu do ohrazení. Před umístěním na vchod/bránu existoval bezprostředně cca dvoumetrový hluboký příkop, který šlo překonat jediné přemostěním, prostřednictvím dřevěného můstku, mostu do ohrazení M.*

Možná Keltové umístili koňskou hlavu nebo lebku jako symbol bohyně Epony. Na základě jmen 400 zachovalých keltských božstev patřila Epona bezesporu k nejdůležitějším. Symbol božstva

Epony byl právě kůň/kobyła/hřebec. V tom se shodnou všichni keltologové.

Keltové prokazatelně opatřovali vchod, branku do čtvercovitých/obdélníkových ohrazení s předsunutým příkopem lebkami hovězího dobytka a lidskými lebkami. Dokumentováno to je bezpečně na svatyni v Gournay-sur-Aronde, kde byly umístěny přímo na vnější straně vchodu, aby příchozí do keltského kultovního místa měli příležitost je vidět přímo nad vchodem.

Dějství čtvrté

Obraz koně měla stříbrná mince, nalezená cca 120 metrů severně od valového ohrazení u samých Markvartic. Je datovaná do období mezi 3.–1. stoletím před Kristem. Byla importovaná odkudsi z keltského východu, v úvahu připadá území Balkánu. Byla jí věnována samostatná studie, která vyšla v ediční řadě Archeologie středních Čech.

Symbol/obraz koně se z 80-90% vyskytuje v počtu ražených zlatých a stříbrných mincí Keltů v Galii – na dnešním území Francie, nejenom v Británii. Ale je známá po tisícovkách v mincích emitovaných na území Čech a Moravy, všeobecně připisovaným společenství kmene Bójů, potažmo Volků-Tektoságů.

Existují symboly interpretované obrazy na sledovaných mincích s koněm. Kůň ve společenství evropských Keltů hrál podstatnou roli čtyřmi způsoby:

- jako *nosící jezdc* (jako perličku lze uvést znázornění jezdkyň na zlatých mincích galského kmene Redonů v Bretani z 2.–1. století před Kristem, jezdkyň byla vyvedena figurou realisticky s poněkud povadlými prsy),
- *veledůležitou roli jako záprahu válečných dvoukolových vozů*,
- *kult mrtvých* (koní) je považován za kult „třídy“ keltské šlechty,

- *specificky v případě bohyně Epony*, u polobožstva ženského pohlaví Rhiannon – Rihanna.

Dějství páté

Keltové úspěšně chovali koně východoevropského typu, malého zavalitého vzrůstu o kolísající kohoutkové výšce 140 cm, blíží se vzhledově k poníku. Jen ojediněle (importovaní?) vyšší koně byli využíváni nejen k jízdě, ale patrně i k dalším těžkým pracovním úkonům. Jejich svalová hmota byla pojídána stejně jako u psů. Tolik slovo experta, přírodovědce Peškeho.

Například v Radovesicích byli chováni koně po celé trvání jeho sídliště (6.–1. století před Kristem). Počet zastoupení koně činil 2,3-4,6% chovaných zvířat včetně úlovků divoké zvěře. Počet zastoupení kostí koně se podle zoologa Peškeho pohyboval od 4 po 84 zvířat (ze 495 stavebních objektů sídliště vesnického typu). Zatímco v menším sídle dvorcovitého typu v Bílině z 13 objektů nebyl nalezen jediný osteologický pozůstatek (kost) koně.

Tato fakta vedou k úvahám, že Keltové je mohli chovat, že s rozdílnou intenzitou přistupovali na různých sídlech k chovu koní. Zda se koně chovali na jedné sídle Keltů a naopak na druhých nikoli, to zůstává otázkou. Celkový počet obyvatel sídla (asi vesnice) u Radovesic bývá odhadován na 10-18(30) lidí, zatímco u sídla dvorce v Bílině 6-12(18) obyvatel. Chovali Keltové v Čechách koně převážně (?) u větších sídel a málo, popřípadě vůbec u menších sídel, potažmo dvorců?

Dějství šesté

Snad je možné „cestu“ hlavy/lebky hypoteticky „sledovat“ od samého počátku do konce procesu „archeologizace.“

- Na samém počátku snad vznikla idea umístění symbolu posvátného/uctívaného zvířete – v tomto případě lebky koně – do volného místa dřevěného vchodu či brány valového ohrazení jako určitého sakrálního významu,
- vybrán byl všeobecně Kelty uctívaný kůň,
- byla zabita kobyła nebo hřebec (a maso uvařeno ve smyslu irských ság),
- po obřadu(?) buď odřízl koňovi hlavu, nebo ji uvařili – lebku i s masem,
- snad následovala manipulace upevnění na vnějším průčelí vchodu/branky těsně za most přes příkop,
- po skončení funkce kultovního místa – zániku – lebka/hlava koně, buď přírodními procesy, nebo erozí se pravděpodobně octla na zemském povrchu,
- později při naplňování příkopu okolní zeminou směřovala lebka do cca metrové hloubky,
- v roce 1972 lebku koně našli kopáči na archeologickém výzkumu na místě a s permanentně dozorujícím archeologem ji vyzvedli.

Dějství sedmé

Keltský objekt, obdélníkové ohrazení u Markvartic, se mohlo jmenovat Eponanemetum. Respektujeme toponomii pojmenování keltských sídlišť v západní Evropě (příklady Noviodunum – Nové město, Sorviodurum – Hrad Servia, Drunemetum – Dubová/Druidská svatyně). Symbol božstva/bohyně Epony by se mohlo jmenovat v případě Markvartic – svatyně určené bohyni Epona, E p o n a n e m e t u m. Ale to je ryzí spekulace, třešnička na dortu pátrání po významu koňské lebky, která byla nalezena v roce 1972 v hloubi příkopu vyhloubeném Kelty ve 2. století před Kristem. Fantazii se meze nekladou. . .

Dr. Jiří Waldhauser, CSc.

